

Nr 4.

Utlåtande med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till stödlån till jordbrukare, m. m. jämte i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen den 6 februari 1953 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 47, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen, att till stödlån till jordbrukare å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 30 000 000 kronor.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas i det följande, hänvisa till propositionen.

I samband med propositionen har utskottet behandlat en i riksdagens andra kammare av herrar *Lindström* och *Jonsson* i Järvsands väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 440, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att uppdraga åt Kungl. Maj:t att utfärda sådana föreskrifter, att det vid fördelningen av bidrag för under 1952 lidna skördeskador bör beredas möjlighet även för dem som icke sökt stödlån att komma i åtnjutande av dylikt bidrag, därest de uppenbarligen är därtill berättigade.

Beträffande det närmare innehållet i motionen torde utskottet få hänvisa till denna.

Med anledning av de skador, som uppstått på 1950 och 1951 års skördar, anvisades under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, till Stödlån till jordbrukare dels ett investeringsanslag av 3 000 000 kronor å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51, dels ock ett investeringsanslag av 20 000 000 kronor å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1951/52.

Efter förslag i propositionen nr 253/1952 medgav föregående års riksdag, att nämnda två investeringsanslag fick enligt i huvudsak de grunder, som förordats i propositionen, tagas i anspråk för utlämnande av stödlån med anledning av 1952 års skördeskador (jordbr. utsk. utl. nr 58; r.skr. nr 448). Bestämmelser rörande sistnämnda låneverksamhet har meddelats i kungörelsen den 19 december 1952 (nr 764) om stödlån till jordbrukare.

I skrivelse den 22 januari 1953 gjorde *lantbruksstyrelsen* framställning om anvisande av ytterligare medel till stödlån åt jordbrukare på grund av fjolårets skördeskador. Styrelsen upplyste emellertid därvid, att en säker beräkning av medelsbehovet då icke var möjlig, och förklarade sig därför ha för avsikt att, så snart mera tillförlitliga uppgifter blev tillgängliga, överlämna desamma till Kungl. Maj:t.

Sedermera har *lantbruksstyrelsen* i skrivelse den 4 februari 1953 meddelat, att lantbruksnämndernas prövning av ansökningarna om stödlån fortskridit så långt, att en någorlunda säker uppskattning av medelsbehovet kan äga rum. I anslutning härtill upplyser styrelsen, att behovet av stödlån enligt förnyade uppgifter från nämnderna uppgår till i runt tal 47 400 000 kronor. Härav belöper cirka 30 200 000 kronor på ansökningar, som slutligt prövats av nämnderna, medan återstoden eller omkring 17 200 000 kronor hänför sig till ansökningar, vilka ännu endast preliminärt behandlats. Såsom styrelsen tidigare meddelat står endast cirka 19 500 000 kronor till förfogande för låneverksamheten. Styrelsen beräknar därför, att det ytterligare medelsbehovet — med utgångspunkt från nu angivna förhållanden — uppgår till omkring 27 900 000 kronor.

Lantbruksstyrelsen påpekar emellertid vidare, att nämndernas prövning av låneansökningarna i en del fall resulterat i att nämnderna beslutat avslå desamma helt eller delvis. I den mån sådana beslut efter anförda besvär kommer att ändras, uppstår ett ökat medelsbehov. Med hänsyn härtill ävensom till att vissa för sent inkomna ansökningar alltjämt kan komma att upptagas till prövning, anser styrelsen sig icke kunna uppskatta det samlade behovet av ytterligare medel till lägre belopp än 30 000 000 kronor. Styrelsen hemställer därför om anvisande av detta belopp.

I detta sammanhang har även anmälts, att *statens jordbruksnämnd* i skrivelse den 19 december 1952 redogjort för en genom nämndens försorg verkställd utredning rörande omfattningen av skadorna på föregående års skörd. Utredningen bygger på en av statistiska centralbyrån företagen specialbearbetning av skörderapporterna för den 15 oktober 1952 samt vissa från hushållningssällskapen, Svenska sockerfabriksaktiebolaget samt Riksförbundet lin och hampa inhämtade uppgifter. Som sammanfattning av utredningens resultat anför nämnden i sin skrivelse, att höstsäden och vallväxterna i många län lämnat ett så gott utbytte, att detta helt kompenserat de skador som uppstått på vårgrödorna. I andra län åter har skadorna icke fullt uppvägs av det bättre utbytet av höstsäd och vallar. I sistnämnda län utgör avvikelserna från normalskörd totalt sett högst omkring 75 000 000 kronor. Lägges härtill intäktsbortfallet för sockerbeter samt lin och hampa m. m., kan för jordbruket i dess helhet beräknas föreligga en avvikelse om högst cirka 100 000 000 kronor. Enligt nämndens mening är skördeskadorna ringa i förhållande till jordbrukets totala intäkter. Samtidigt understryker nämnden dock, att enskilda jordbrukare i många fall lidit betydande förluster.

Jordbruksnämnden har i sin skrivelse vidare redogjort för vissa åtgärder, som vidtagits för att mildra skördeskadornas verkningar. Härom anför nämnden i huvudsak följande.

Viktigast av åtgärderna är den tillfälliga ändring, som företagits beträffande *kvalitetsfordringarna för brödsäd*. Ändringen innebär, att den lägsta tillåtna mälningsgraden för vete har höjts från 5 till 15 procent, varjämte rymdviktsskalan för vårvete påbyggs nedåt. Detta medför, att Svenska

spannmålsaktiebolaget och spannmålshandeln kommer att inköpa sådan brödsäd, som under normala år icke inlöses. Åtgärder har även vidtagits för att säkerställa behovet av *vårutsäde* för år 1953, särskilt i Norrland. I fråga om stödåtgärder för *hampodlingen och hampberedningsverken*, som råkat i ett katastrofalt läge, kommer nämnden att senare avge förslag. Hittills har emellertid frågan om utsäde för 1953 års hampodling kunnat lösas.

Slutligen har *statens jordbruksnämnd* i skrivelse den 27 januari 1953 hemställt, att till av skördeuskador hårt drabbade jordbrukare skall, utöver stödlån, få utbetalas särskilda bidrag utan återbetalningsskyldighet. För sådant ändamål föreslås skola användas 5 000 000 kronor av besparingar å pristilläggen för fläsk under år 1952 samt av medel, som influtit i form av införselavgifter på ost.

Till grund för framställningen ligger ett vid överläggningar mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation framkommet förslag, som nämnden för sin del ansett sig kunna biträda. I fråga om dessa överläggningar och de därvid framförda synpunkterna anför nämnden i sin skrivelse huvudsakligen följande.

Vid överläggningar den 29 november 1952 mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation diskuterades frågan om ytterligare stödåtgärder i anledning av skördeuskadorna. Nämnden och delegationen enades därvid om att uppskjuta frågan, till dess propositionen nr 253/1952 angående utlämnande av stödlån till jordbrukare behandlats av riksdagen samt behovet av ytterligare åtgärder och dessas lämpliga utformning bättre kunde överblickas. Sedan riksdagen bifallit propositionen har förnyade överläggningar mellan nämnden och förhandlingsdelegationen ägt rum den 23 januari 1953. Vid dessa var man ense om att det omedelbara hjälpbehovet i stor omfattning borde kunna tillgodoses genom stödlånen. Emellertid framhölls, att det i ett ej obetydligt antal fall vore angeläget att kombinera lån med bidrag utan återbetalningsskyldighet. Som exempel på sådana fall angavs, att en jordbrukare råkat i en prekär situation till följd av särskilt svåra skördeuskador under år 1952 eller på grund av att han haft en svag skörd även under närmast föregående år. Man åberopade också, att hjälpbehovet ofta vore stort, där den som drabbades av skadan nyligen tillträtt sitt jordbruk eller vore arrendator. I sådana fall som nu nämnts vore otvivelaktigt någon hjälp utöver stödlånen påkallad.

Å andra sidan rådde enighet om att jordbrukarna med hänsyn till reglerna för den allmänna prissättningen och utfallet av jordbrukskalkylen icke borde ställa ytterligare anspråk på staten. De bidrag, som enligt vad förut sagts skulle utgå utöver stödlånen, borde därför finansieras med medel, som jordbrukarna redan erhållit för innevarande regleringsår. Härigenom finge bidragen formen av en intern utjämning inom jordbruket. För utbetalande av bidrag syntes kunna disponeras omkring 5 000 000 kronor. Av detta belopp utgjorde 3 400 000 kronor uppkomna besparingar på de under 1952 beslutade pristilläggen för fläsk, vilka besparingar enligt riksdagens beslut tillkomme jordbruket. Återstoden eller 1 600 000 kronor utgjordes av medel, som influtit vid upptagande av införselavgift på ost och som enligt Kungl. Maj:ts beslut tillförts Svenska mejeriernas riksförening u. p. a. för att av föreningen användas till prisreglerande åtgärder beträffande mjölk och mejeriprodukter.

Förslaget innebär vidare, att bidrag skall kunna utgå endast till den, som ansökt om stödlån. Ansökan om bidrag skall ingivas till vederbörande lant-

bruksnämnd, som efter prövning äger utbetala bidraget. De närmare riktlinjerna för förfarandet avses skola utformas gemensamt av lantbruksstyrelsen, jordbruksnämnden och tre representanter för jordbrukets förhandlingsdelegation. För den händelse man därvid icke kan finna något system, som automatiskt garanterar att de för ändamålet tillgängliga medlen icke överskrides, skall ansökningarna granskas centralt. Sådan granskning skall ske i samråd mellan nyssnämnda myndigheter och representanter.

Lantbruksnämnds beslut i bidragsärende bör i vanlig ordning få överklagas hos lantbruksstyrelsen. Med hänsyn till att bidragen enligt förslaget skall utgå av medel, som redan står till jordbrukets förfogande, är det emellertid enligt jordbruksnämnden lämpligt, att lantbruksstyrelsens beslut blir slutgiltigt. Härför fordras en föreskrift av Kungl. Maj:t, att dylikt beslut ej får överklagas.

Departementschefen.

Departementschefen har anfört i huvudsak följande.

»Frågan om statligt stöd åt de jordbrukare, som år 1952 tillfogats skördeskador på grund av ogynnsam väderlek, underställdes genom propositionen nr 253/1952 riksdagens prövning. Enligt riksdagens beslut, som i huvudsak innebar bifall till propositionen, kan nämnda jordbrukare under vissa förutsättningar erhålla stödlån av statsmedel. Låneverksamheten skall enligt beslutet finansieras genom anlåtande av de odisponerade medlen av två investeringsanslag, som riksdagen tidigare anvisat till stödlån i anledning av skördeskador under åren 1950 och 1951. Angivna medel, som i propositionen beräknades till omkring 19 770 000 kronor, har sedermera visat sig uppgå till cirka 19 500 000 kronor. Med hänsyn till svårigheten att med tillförlitlighet beräkna medelsbehovet förutsattes, att ytterligare medel framdeles kunde komma att erfordras.

Enligt vad lantbruksstyrelsen upplyst i sin skrivelse den 4 februari 1953 representerar de hittills ingivna låneansökningar, som redan bifallits eller preliminärt ansetts kunna bifallas, ett sammanlagt lånebelopp av icke mindre än — i runt tal — 47 400 000 kronor. Såsom styrelsen anfört erfordras emellertid härutöver vissa medel för att tillgodose sådana lånesökande, vilkas ansökningar avslagits av lantbruksnämnderna men efter besvär kan komma att helt eller delvis bifallas. Hänsyn bör tillika tagas till att även sådan låneansökningar, som ingivits efter ansökningstidens utgång, i viss utsträckning torde komma att upptagas till prövning. På grund härav tillstyrker jag lantbruksstyrelsens förslag, att för utlämnande av stödlån skall anvisas ett anslag av ytterligare 30 000 000 kronor. Anslaget torde bära uppföras å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd samt benämnas Stödlån till jordbrukare.

Vid anmälan av propositionen nr 253/1952 framhöll jag, bland annat, att förslaget om stödlån framlades i syfte att skapa möjlighet för omedel-

bar hjälp till de jordbrukare, som var i trängande behov därav. Jag förklarade mig emellertid ha för avsikt att — sedan statens jordbruksnämnd avslutat en pågående utredning av skördeskadornas omfattning och natur — på nytt upptaga frågan om bistånd åt de skadelidande och därvid överväga, huruvida ytterligare hjälpåtgärder kunde anses behövliga. Samtidigt meddelade jag, att förslag skulle framläggas om viss befrielse för skadelidande jordbrukare från skyldighet att göra insättning å investeringskonto för skog. Riksdagen hade icke något att erinra mot dessa uttalanden.

Som framgår av den tidigare lämnade redogörelsen har jordbruksnämnden nu slutfört sin utredning angående fjolårets skördeskador samt underställt ärendet Kungl. Maj:ts prövning. Utredningen ger å ena sidan vid handen, att skadorna totalt sett icke varit av den omfattning, som kunnat befaras, men utvisar å andra sidan, att de inom vissa bygder varit av mycket allvarlig karaktär och medfört betydande avbräck för de enskilda jordbrukarna. Vid sidan av stödlånen har därför vissa åtgärder vidtagits för att avhjälpa eller lindra de svårigheter, som uppkommit för sådana jordbrukare. Sålunda har genom kungörelsen nr 765/1952 jordbrukare, som ansökt om stödlån och vid preliminär prövning befunnits fylla villkoren för sådant lån, befriats från skyldigheten att göra insättning å investeringskonto för skog, såvitt avser beskattningsår, för vilket taxering av beskattningsnämnd i första instans verkställs år 1953. Sådant befrielse äger dock icke rum, därest det belopp, som skall insättas på kontot, avsevärt överstiger beloppet av det stödlån, som anses böra komma i fråga. Det kan även anmärkas, att genom kungörelsen nr 4/1953 generell befrielse från insättningskyldighet, avseende nyssnämnda beskattningsår, meddelats för belopp, som icke överstiger 2 000 kronor. Därjämte har som förut nämnts viss sänkning av kvalitetsfordringarna vid inlösen av brödsäd ägt rum ävensom åtgärder vidtagits för att säkerställa tillgången på utsäde för det kommande vårbruket, särskilt såvitt angår Norrland.

Genom nu angivna ingripanden har verkningarna av fjolårets skördeskador i viss mån mildrats. Det förhåller sig emellertid otvivelaktigt så, att många jordbrukares ekonomiska ställning på grund av skadorna försämrats i sådan omfattning, att det icke räcker med de redan vidtagna hjälpåtgärderna utan ytterligare sådana är påkallade. Enligt jordbruksnämndens förslag bör för dylika fall möjlighet öppnas att komplettera stödlånen med särskilda bidrag utan återbetalningsskyldighet. Av vad i ärendet förekommit framgår, att det vid överläggningar i frågan mellan nämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation rätt enighet om att de bidrag, som sålunda anses böra komma i fråga, icke bör bestridas genom nya statsanslag. I stället har man föreslagit, att för ändamålet skall användas vissa medel, som jordbrukarna inom jordbrukskalkylens ram redan erhållit men som ej tagits i anspråk. Vad sålunda föreslagits, kan jag biträda. Därest riksdagen icke har något att erinra däremot, torde således ett belopp av sammanlagt 5 000 000 kronor — därav 3 400 000 kronor av besparingar, som uppstått på de för år 1952 beslutade pristilläggen för fläsk, och 1 600 000

kronor av medel, som influtit i form av införselavgift på ost — få disponeras för utlämnande av bidrag enligt i huvudsak de grunder jordbruksnämnden angivit.»

Utskottet.

I sitt utlåtande nr 58 till 1952 års riksdag tillstyrkte utskottet ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag (prop. nr 253), att hjälp i form av stödlån skulle lämnas de jordbrukare, som lidit väsentlig förlust genom felslagen skörd på grund av de ogynnsamma nederbörds- och temperaturförhållandena under hösten samma år samt därför var i behov av ekonomiskt bistånd. Utskottet förordade tillika, att odisponerade medel av de investeringsanslag, som tidigare anvisats till liknande ändamål under åren 1950 och 1951, tillhopa cirka 19 770 000 kronor, skulle få disponeras för lånen. Därjämte förklarade sig utskottet icke ha något att erinra mot ett uttalande av föredragande departementschefen, att denne hade för avsikt att — sedan statens jordbruksnämnd avslutat en pågående utredning av skörde-skadornas omfattning och natur — på nytt upptaga frågan om bistånd åt de skadelidande och därvid överväga, huruvida ytterligare hjälpåtgärder kunde anses behövliga.

Utskottets utlåtande godkändes av riksdagen.

Sedan det visat sig, att låneansökningar, som bifallits eller beräknades kunna komma att bifallas, inkommit till ett sammanlagt belopp av icke mindre än 47 400 000 kronor, har Kungl. Maj:t i propositionen nr 47 till innevarande års riksdag föreslagit riksdagen att för ändamålet anvisa ytterligare 30 000 000 kronor. Härigenom skulle även täckas medelsbehovet i fråga om ansökningar, som efter besvär kunde bli bifallna, liksom även sådana, som torde komma att upptagas till prövning, oaktat de inkommit efter ansökningstidens utgång. I samband därmed har lämnats en redogörelse för jordbruksnämndens numera slutförda utredning angående 1952 års skörde-skador. Av denna framgår, att skadorna totalt sett icke haft den omfattning, som kunnat befaras, men att de inom vissa bygder dock varit av mycket allvarlig karaktär och medfört betydande avbräck för den enskilde jordbrukaren. Vidare lämnas i propositionen närmare uppgift om de åtgärder, som vid sidan av stödlånen vidtagits för att lindra de uppkomna svårigheterna. Bland sådana nämnes utökad befrielse från skyldigheten att göra insättning å investeringskonto för skog, sänkning av kvalitetsfordringarna vid inlösen av brödsäd ävensom säkerställande av tillgången på utsäde för det kommande vårbruket, framför allt såvitt angår Norrland.

I propositionen anföres vidare, att till komplettering av stödlånen möjlighet avses skola öppnas till särskilda bidrag utan återbetalningsskyldighet. Då kostnaderna härför anses icke böra bestridas genom nya statsanslag, hemställes att för ändamålet skall användas medel, som redan tillförts jordbruket inom jordbrukskalkylens ram men som icke tagits i anspråk. Sammanlagt avses 5 000 000 kronor skola användas till sådana bidrag. Av detta

belopp utgör 3 400 000 kronor besparingar å 1952 års pristillägg för fläsk och 1 600 000 kronor införselavgifter på ost.

Beträffande de närmare villkoren för bidrag föreslås skola gälla, att bidrag endast skall kunna utgå till den, som ansökt om stödlån. Ansökan om bidrag skall ingivas till vederbörande lantbruksnämnd och prövas av denna. Lantbruksnämndens beslut må i vanlig ordning överklagas hos lantbruksstyrelsen. Över styrelsens beslut skall däremot talan ej få föras. I övrigt förutsattes, att lantbruksstyrelsen, jordbruksnämnden och tre representanter för jordbrukets förhandlingsdelegation skall gemensamt utforma de närmare riktlinjerna för förfarandet.

Genom den stora ansvällningen av lånesökande torde det vara nödvändigt, att ytterligare medel anvisas för att behovet av stödlån skall kunna tillgodoses. Mot Kungl. Maj:ts beräkning av medelsanvisningens storlek synes icke något vara att erinra. Utskottet föreslår alltså, att ytterligare 30 000 000 kronor skall anslås för ändamålet.

Vad härefter angår förslaget om att införa särskilda bidrag utan återbetalningsskyldighet som en komplettering av stödlånen får utskottet framhålla, att det även enligt utskottets uppfattning torde föreligga ett ej obetydligt antal fall, i vilka skördeskadorna medfört ett så kraftigt ekonomiskt avbräck, att dylika bidrag skulle innebära en avsevärd och kanske avgörande hjälp. Som exempel på sådana fall anföres i propositionen, att skördeskadorna varit särskilt svåra, att skörden varit svag även under närmast föregående år eller att vederbörande nyligen tillträtt sitt jordbruk eller innehar jordbruket på arrende. Med hänsyn jämväl till att jordbrukets förhandlingsdelegation tillstyrkt en sådan anordning, har utskottet därför intet att erinra mot att på sätt i propositionen anmälts 5 000 000 kronor av besparingar å 1952 års fläsktillägg samt av införselavgifter å ost skall få användas för utbetalning av dylika bidrag.

I fråga om de närmare villkoren för erhållande av bidrag anföres i propositionen, bland annat, att sådant endast skall kunna utgå till den, som ansökt om stödlån. I motionen II: 440 hemställes däremot, att bidrag bör kunna utgå även utan sådan ansökan, därest vederbörande uppenbarligen är berättigad till bidrag.

Vad sålunda yrkats i motionen synes i och för sig vara beaktansvärt, eftersom fall säkerligen kan finnas, då den, som lidit förlust, av skilda anledningar funnit sig icke böra anlita möjligheten att få stödlån, oaktat hans behov av hjälp är stort. Med hänsyn till de överläggningar med jordbrukets förhandlingsdelegation, som föregått framläggandet av förslaget om bidrag, ävensom till den omständigheten att bidragen icke skall utgå ur nya statsanslag, finner sig utskottet dock icke kunna förorda bifall till motionen. Emellertid vill utskottet uttala, att — därest de representanter för lantbruksstyrelsen, jordbruksnämnden och nyssnämnda delegation, vilka skall närmare utforma riktlinjerna för bidragsförfarandet, kan finna någon lämplig utväg, varigenom utan större olägenheter möjligheter till bidrag öppnas även för den, som icke ansökt om stödlån men dock är i starkt behov av

hjälp — utskottet för sin del icke har något att erinra mot en dylik utvidgning.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

1) att riksdagen må till *Stödlån till jordbrukare* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 30 000 000 kronor;

2) att motionen II: 440 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 26 februari 1953.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Tjällgren, Anderberg*, Lage Svedberg, Näslund, Eskilsson, Bertil Andersson, Bror Nilsson, Nord*, Mossberger och William Ohlsson; samt

från andra kammaren: herrar Gustafson i Dädesjö*, Andersson i Hyssna, Hæggbloom, Antby och Pettersson i Dahl*, fru Eriksson i Hallstahammar, herrar Ahlsten, Ekdahl, Lindström och Mårtensson i Smedstorp.

* Ej närvarande vid justeringen.